

Boplats och kolning i Tahe

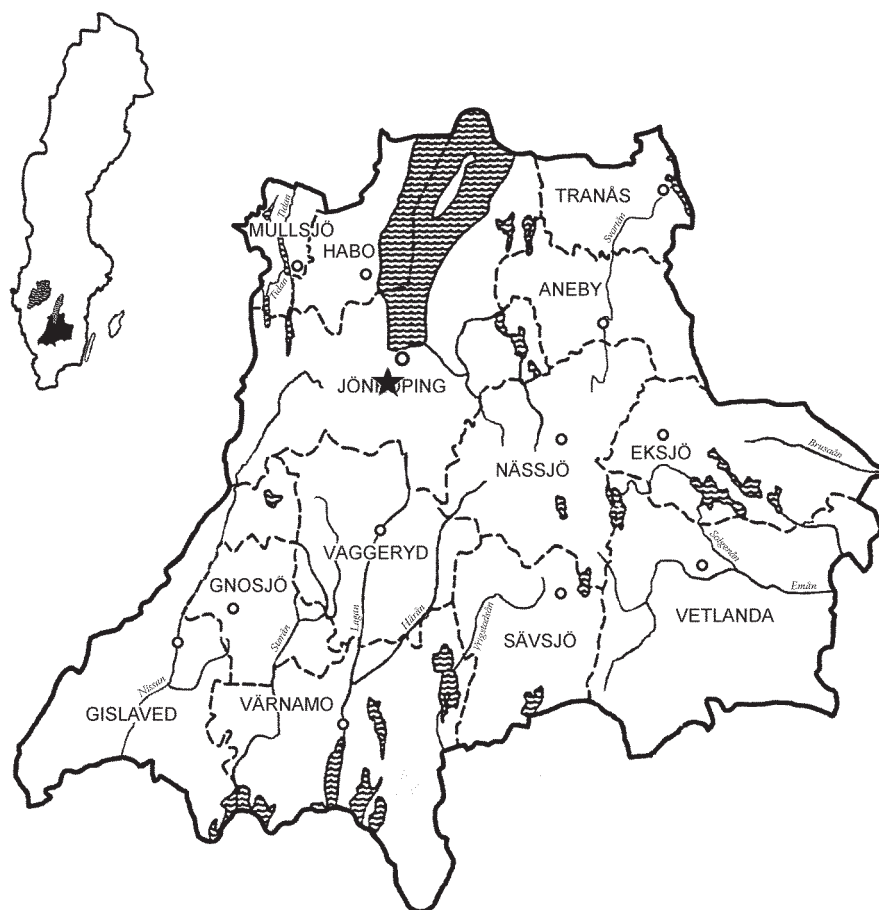

Arkeologisk förundersökning av boplatsen RAÄ 214,
samt kompletterande utredning inom Tahe 1:4, Månsarps
socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Boplats och kolning i Tahe

Arkeologisk förundersökning av boplatsen RAÄ 214 samt kompletterande utredning inom Tahe 1:4, Måsarps socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Rapport: Anna Ödeén

Foto och ritningar: om inte annat anges Anna Kloo Andersson

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryckning och distribution: Birgitta Blomkvist och Marita Tidblom

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

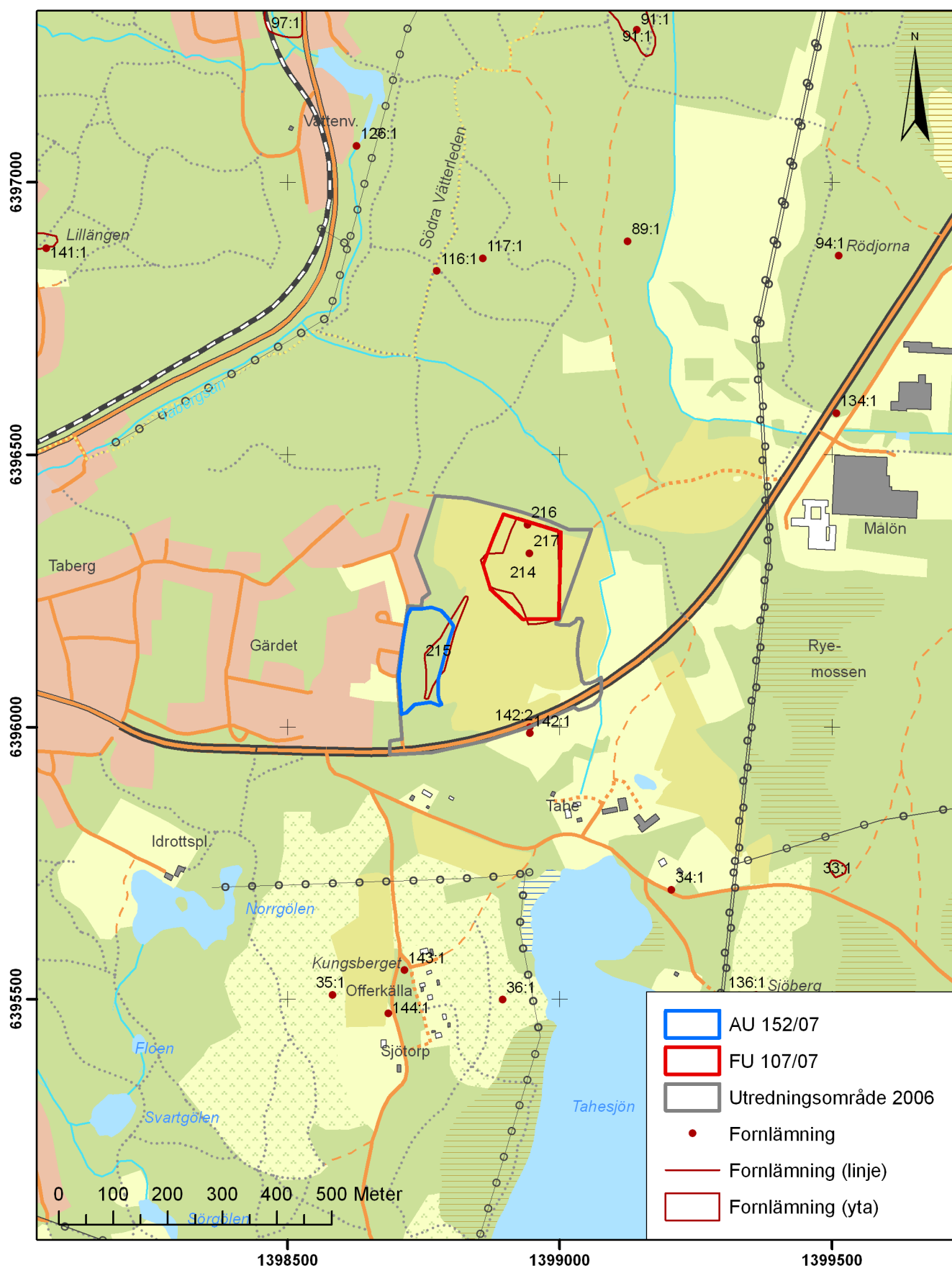
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2009

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Utredningen i skogspartiet.....	5
Förundersökningen av RAÄ 214.....	5
Topografi.....	6
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	7
Tidigare undersökningar.....	7
Resultat.....	8
Utredningen i skogspartiet.....	8
Förundersökningen av RAÄ 214.....	10
Härdarna.....	10
Kol- och sotfläckarna.....	14
Mörkfärgningarna.....	14
Kokgropen.....	15
Kolningsgroparna.....	15
Kolbottnarna.....	16
Tolkning.....	17
Röjningsrösen.....	17
Boplatsen.....	17
Kolningsanläggningarna.....	18
Fynd.....	19
Sammanfattning.....	20
Åtgärdsförslag.....	20
Administrativa uppgifter.....	21
Referenser.....	22
Tryckta källor.....	22
Arkiv.....	22

Bilagor

Bilaga 1.	Översiktsbild, utrednings- och förundersökningsområden
Bilaga 2.	Vedartsanalys
Bilaga 3.	¹⁴ C-analys
Bilaga 4.	Makrofossilanalys

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad Taberg 6D 9j. Skala 1:10 000. Aktuella områden markerade med rött och blått.

Inledning

Under försommaren 2007 genomfördes en förundersökning av boplaten RAÄ 214, Måsarps socken samt en kompletterande utredning, etapp 2 inom del av fastigheten Tahe 1:4. Förundersökningen, som har diarienummer 107/07, ägde rum på en yta som var 21 200 m². Utredningen, med diarienummer 152/07 genomfördes på en 13 700 m² stor yta (FIGUR 1). Anledningen till undersökningarna var Jönköpings kommuns planer på att bygga villor på denna del av fastigheten och beställare av arbetet var Tekniska kontoret.

Fältansvarig för undersökningen var Anna Kloo Andersson och rapportansvarig Anna Ödeén, båda antikvarier vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Utredningen i skogspartiet

Att det fanns röjningsrösen i området var känt sedan tidigare, dessa var dock inte registrerade i fornminnesregistret (Kloo Andersson 2007). Den arkeologiska utredningen etapp 2 syftade till att fastställa om det fanns ytterligare fornlämningar inom utredningsområdet. Denna genomfördes genom sökschaktsgrävning med hjälp av maskin ner till anläggningsnivå (BILAGA 1). Anläggningarna som framkom mättes in digitalt i plan med hjälp av nätverks-RTK. Inom ramarna för utredningen snittades också ett av rösena med maskin och dokumenterades genom ritning i skala 1:20 samt fotografering digitalt.

Förundersökningen av RAÄ 214

Under utredningsarbetet, som föregick förundersökningen, framkom en skillnad i hur anläggningarna var placerade inom boplatområdet (Kloo Andersson 2007). En tät koncentration av härdar, kol- och sotfläckar fanns i den del som gick vidare till förundersökning medan anläggningarna i dess perifera delar var mer utspridda. I övriga delen av utredningsområdet låg endast några enstaka härdar.

Målsättningen för förundersökningen var att försöka ta reda på varför det fanns skillnader mellan dessa olika ytor. Men målsättningen var också att studera härdarna närmare och försöka utröna vad de använts till. De frågor som man arbetade efter under förundersökningen var följande:

- Beror skillnaderna mellan områdena på att de medvetet har utnyttjats på olika sätt inom en mindre tidsrymd?
- Har områdena använts för samma typ eller olika typer av ändamål men vid olika tidpunkter?
- Representerar områdena olika aktivitetssytor på en gård som finns på platsen?

- Är härdarna och de olika områdena lämningar efter olika typer av aktiviteter som hör ihop med det arbete som utförs på en gård men som inte utförs på själva gården utan i dess närområde?
- Är härdarna och härdresterna spår av den långa tradition av järnframställning som finns i trakterna kring Taberg?
- Är härdarna rester av kremeringar och har ett samband med den kvadratiske stensättning som finns på andra sidan vägen mellan Barnarp och Taberg och som ligger omedelbart söder om utredningsområdet?
- Har området utnyttjats för andra kultiska handlingar?
- Finns det skillnader mellan härdarna i form, innehåll och tid?

Sju provrutor 1 x 1 meter, grävdes och matjorden i dessa sållades för att söka lösfynd och boplatsspår i den uppodlade och omrörda åkerjorden (BILAGA 1). Sedan grävdes kompletterande schakt, med hjälp av maskin ner till anläggningsnivå, i anslutning till de mindre koncentrationer av anläggningar som påträffades under utredningen. I förundersökningsområdets centrala del totalavbanades ett större område med maskin för att om möjligt kunna se en skillnad mellan de två områdena.

De påträffade anläggningarna, som var 42 till antalet, rensades fram för hand och mättes in i plan med hjälp av totalstation. Större delen av anläggningarna, eller 83 %, snittades, fotades digitalt och ritades i skala 1:20.

Prover för vedarts-, ^{14}C - och makrofossilanalys samlades in i utvalda anläggningar. För vedartsanalysen svarade Erik Danielsson på Vedlab. ^{14}C -analysen genomfördes av Göran Possnert på Ångströmlaboratoriet. I texten är dateringarna från ^{14}C -analysen angivna med 2 sigmas säkerhet, kalibrerat värde. Jens Heimdahl, kvartärgeolog vid Riksantikvarieämbetet, UV mitt, genomförde makrofossilanalysen.

FIGUR 2. Översiktsbild förundersökningsområdet, från norr. Foto: Anna Kloö Andersson.

Topografi

De ytor som var aktuella för utredningen och förundersökningen ligger i ett kuperat landskap med omväxlande skog och åkermark. Utredningsområdet (dnr 152/07) ligger i ett mindre skogsparti av blandskog och på en åsliknande höjd. Förundersökningsområdet (dnr 107/07) ligger i åkermark, då beväxt med vall, som sluttar mot öster (FIGUR 2). Strax öster om förundersökningsområdet går en bäck som rinner ut i Tahesjön cirka 300 meter längre söderut. Vägen mellan Barnarp och Taberg passerar intill och 50 meter söder om utredningsområdet.

Jordmånen i området är av sand, mo och isälvsediment och bergarten är hyperiter i Barnarpsgranit (SGU 1989a och 1989b).

Den högsta punkten ligger i skogspartiet i utredningsområdet och är belägen 245 meter över havet. Ytan sluttar sedan österut över förundersökningsområdet ner mot bäcken som ligger 225 meter över havet.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Fastighetens namn, Tahe, kommer från ordet *tada* som betyder gödslad äng. Det äldsta skriftliga belägget är från 1542 då namnet skrivs *Toda*. Tahe är också förleden i Ortsnamnet Taberg, som cirka 1524 skrivs *Tadu bärgh* (Agertz 2008).

I området runt de aktuella ytorna finns ett flertal kända kolbottnar och kojruiner. Dessa är dock inte registrerade i fornminnesregistret (Kloo Andersson 2007). De kolningsanläggningar som ligger närmast och dessutom är registrerade finns 450–500 meter norr om förundersökningsområdet. Det är tre kolningsgropar, RAÄ 89, 116 och 117, Sandseryds socken. I Sandseryds socken och cirka 800 meter norr om Tahe 1:4 ligger också RAÄ 126 som enligt uppgift är platsen för en manufakturhammare. Idag finns endast en anlagd kanal kvar efter hammaren.

I övrigt är det ett stort antal lämningar efter torp och backstugor som är registrerade i närområdet; RAÄ 94 torpet Rödjorna (Sandseryds socken), RAÄ 134 backstugan Bäckarydet, RAÄ 136 backstugan Sjöberg, RAÄ 141 torpet Lillängen och RAÄ 143 backstugan Konungsberget.

Närmast belägna förhistoriska gravar är förutom nämnda kvadratiske stensättning, RAÄ 142, ett gravfält med sju domarringar, RAÄ 33, en domarring, RAÄ 36 och en eventuell rest sten RAÄ 140.

Övriga kulturhistoriska lämningar är en källa med tradition, RAÄ 35 och en milstolpe, RAÄ 34.

Tidigare undersökningar

En utredning genomfördes i området 2006 (Kloo Andersson 2007). Då framkom härdar, kol- och sotfläckar samt ett stolphål. Fornlämningen är registrerad som boplatz RAÄ 214, Månsarps socken.

Två ugnar har undersökts i Månsarps socken, båda har använts för järnframställning ur myrmalm (Thålin-Bergman 1985).

I övrigt har inga arkeologiska undersökningar genomförts i närområdet. Däremot har man inom det så kallade Tabergsprojektet studerat tidig järnframställning i Taberg och dess omgivande socknar Sandseryd, Månsarp och Barnarp. Inom det här området hade man fram till 1985 hittat cirka 110 järnframställningsplatser och 900 kolningsgropar (Löthman & Varenius 1987). Dateringen av dessa sträcker sig från 900-talet fram till 1500-talet och det är ungefär hälften av de järnframställningsplatser som sammanlagt påträffats i Jönköpings län. Då ska dock finnas i åtanke att specialinventering

har utförts i området. Projektet Skog & Historia som har drivits av Jönköpings läns museum och Skogsstyrelsen och där kulturlämnningar i skogsmark har inventerats kommer troligen förändra den här bilden något.

Resultat

Utredningen i skogspartiet

Som tidigare påpekats var den arkeologiska utredningen, dnr 152/07, en komplettering till den tidigare utförda utredningen, dnr 306/06. Anledningen till detta var att området med skog vid det förra utredningstillfället inte var avverkat.

Inom ytan, som var knappt 14 000 m² fanns sex röjningsrösen, en stenmur och vid schaktning påträffades en kolfläck (FIGUR 4). Röjningsrösen fanns alla på den plåtliknande avsats som fanns i utredningsområdets östra del. Av röjningsrösen var det ett (röjningsröse 1) som snittades med hjälp av maskin och undersöktes samt dokumenterades närmare. Förutom de rösen som beskrivs nedan fanns också två stensamlingar eller stentippar. Dessa beskrivs inte närmare här eftersom de tolkades som sentida.

Röjningsröse 1

Röjningsröset var runt i plan 3,2 meter i diameter och höjden var 0,5 meter. Röset bestod av stenar i storleken 0,05–0,4 meter. Ett antal av dessa stenar bestod av kvarts och de fanns utspridda på alla nivåer, även i ytan. Storleken på kvartsen var 0,01–0,08 meter. Även stenar med insprängd kvarts påträffades. Röjningsröset snittades med hjälp av maskin och profilen dokumenterades (FIGUR 3). Olika lager eller faser kunde inte ses i anläggningen.

Röjningsröse 2

Röjningsröset hade en oval form, 4,8 x 2,4 meter i nord-sydlig riktning och var 0,3 meter högt. Stenen var 0,08–0,4 meter stor.

Röjningsröse 3

Röjningsröset var ovalt i formen, 4 x 2,4 meter i nordvästlig-sydöstlig riktning. Det var 0,3–0,4 meter högt och var kraftigt övertorvat. De stenar som kunde ses var cirka 0,4 meter stora.

Röjningsröse 4

Detta röjningsröse var något svårbedömt och osäkert. Troligen är det ovalt i plan och 2,5 x 2 meter i nord-sydlig riktning.

FIGUR 3. Röjningsröse 1, i profil, från väster. I bakgrunden syns stenmuren. Foto: Anna Kloö Andersson.

FIGUR 4. Området för den kompletterande utredningen. Skala 1:1 000.

Röjningsröse 5

Röjningsröse 5 var något ovalt i plan, 3,5 x 3,1 meter i öst–västlig riktning och 0,4–0,5 meter högt. Stenstorleken var 0,15–0,35 meter. I rösets västra del fanns hjulspår.

Röjningsröse 6

Även röjningsröse 6 var något ovalt i plan och 2,5 x 2 meter i öst–västlig riktning. Höjden var 0,5–0,6 meter och stenstorleken 0,15–0,7 meter.

Stenmuren

Inom utredningsområdet fanns också en stenmur. Delvis var den ”dubbel” med två parallellt gående murar (FIGUR 4). Den hade också en öppning ut mot åkern i öster. Den sammanlagda längden på muren var cirka 250 meter. Muren var 0,5 meter hög, 1,5 meter bred och innehöll stenar som var 0,3–0,9 meter stora.

Kolfläcken

Anläggningen var oregelbunden i plan och cirka 2,5 x 2 meter i öst–västlig riktning. Spridda kolbitar fanns i ytan och i en kolansamling som försvann in i alven. Det kan eventuellt röra sig om rester efter en brunnen stubbe.

Förundersökningen av RAÄ 214

Det område som var aktuellt för förundersökningen var drygt 21 000 m² och den sammanlagda avbanade/schaktade ytan var cirka 1 500 m². Under detta arbete framkom 9 härdar, 23 kol- och sotfläckar, 5 mörkfärgningar, 2 kolningsgropar, 2 kolbottnar efter troliga resmilor samt 1 kokgrop. Sammanlagt 42 anläggningar (FIGUR 5).

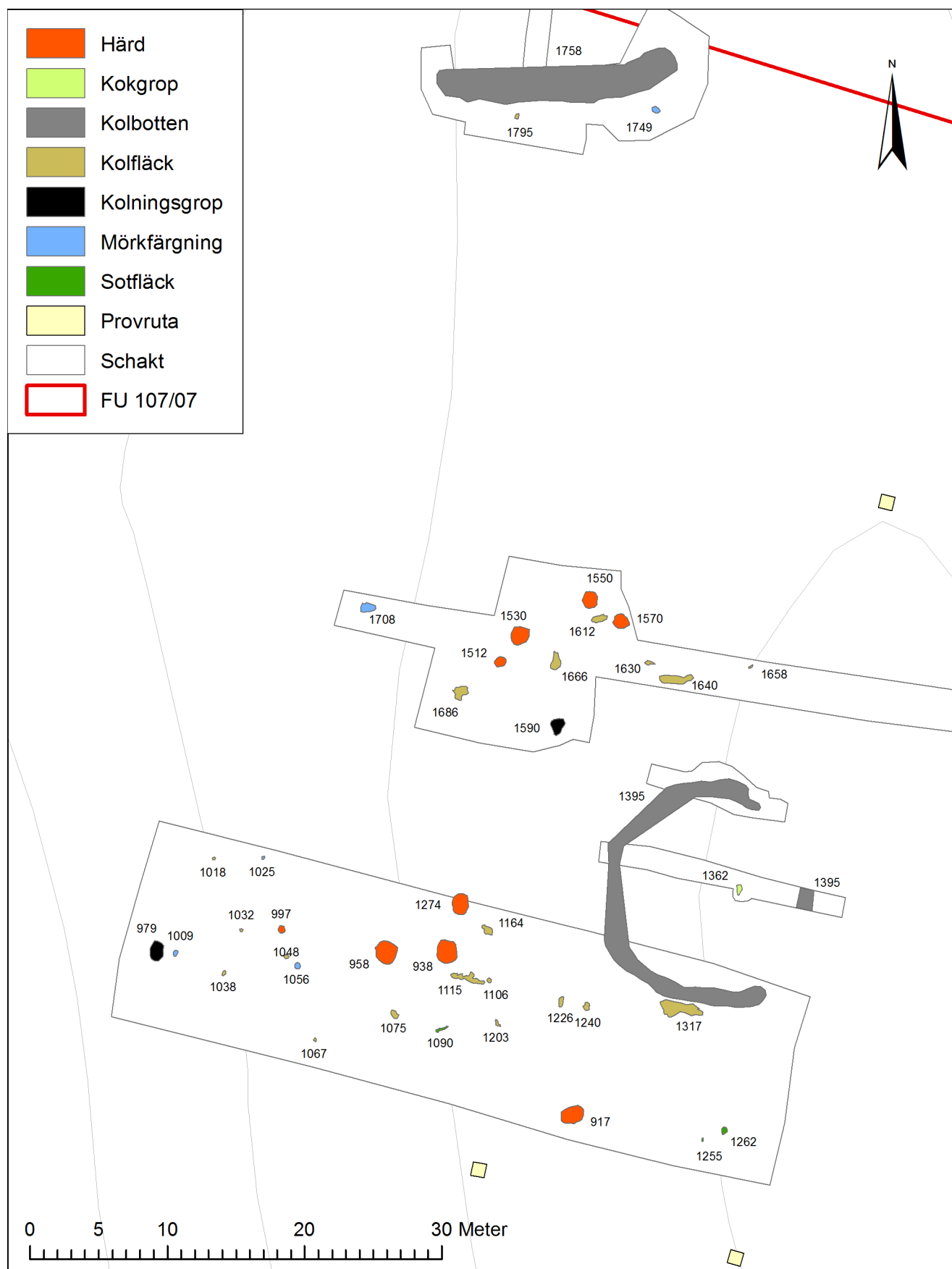
Härdarna

Det var 9 härdar som påträffades och dokumenterades under förundersökningen. Av dessa valdes tre ut för vedartsanalys: A938, A1530 och A1570. I fyra härdar togs kolprover för ¹⁴C-analys: A917, A938, A1530 och A1570. I de sistnämnda samlades också jordprover in för makrofossilanalys.

Härd A917

Härden var oval, i plan cirka 1,8 x 1,4 meter i öst–västlig riktning. Intill 0,25 meter djup med en plan bottenprofil. Överst i härden fanns ett grått sandlager, under detta en tät stenpackning med stenar i storleken 0,05–0,25 meter och i botten av anläggningen ett svart kollager. I kollagret fanns kolbitar som var upp till 0,1 meter stora.

Material för en makrofossilanalys samlades in i härden men det innehöll inga växtrester (BILAGA 4). Det kol som samlades in för en ¹⁴C-analys daterades till 250–430 e.Kr. (Ua-35983) det vill säga romersk järnålder mot övergången till folkvandringstid (BILAGA 3).

FIGUR 5. Området för förundersökningen. Skala 1:1 000.

Härd A938

Härden var rund i plan och 1,5 meter i diameter samt 0,3 meter djup med skålformad, något oregelbunden bottenprofil. Överst i anläggningen fanns ett ljusgrått sandlager och under detta ett något sandblandat kollager med ställvis stora (0,12–0,14 meter) kolbitar. I fyllningen fanns rikligt med sotiga, eldpåverkade stenar 0,1–0,3 meter stora. Underliggande sandlager som låg direkt under kollagret var eldpåverkat.

I härden samlades kol in för vedarts- och ^{14}C -analys. Trädslaget som använts i härden var al som har goda bränsleegenskaper (BILAGA 2). Det bildar rikligt med glöd, vilket många gånger har eftersträfvats mer än själva lågorna. Kolet som användes för ^{14}C -analys daterades till 330–540 e.Kr. (Ua-35984) vilket visar att anläggningen hör hemma i romersk järnålder–folkvandringstid (BILAGA 3).

Proverna från härden som sändes in för en makrofossilanalys visade att anläggningen innehöll ett frö från stallört, samt granbarr och förkolnade klumpar (BILAGA 4). Det är relativt ovanligt att förkolnade örtdelar bevaras i härdar och visar på att delar av härden inte uppnått så hög temperatur. De förkolnade klumparna som påträffades kan vara matrester eller restmaterial från något hantverk.

Härd A958

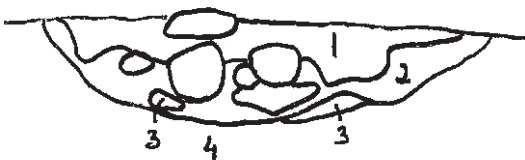
Anläggningen var rund till något oregelbunden i plan och 1,4 meter i diameter. Härden hade en skålformad bottenprofil och var 0,34 meter djup. Fyllningen bestod i övre halvan av anläggningen av ljusbrun sand med inslag av grus. Mot botten fanns ett svart kollager. Eldpåverkade stenar förekom i hela fyllningen och de var till övervägande del 0,05–0,15 meter stora. Tre något större stenar fanns dessutom, vilka var upp till 0,3 meter.

Härd A997

Härden var rund i plan och 0,5 meter i diameter, den hade en skålformad bottenprofil och var 0,2 meter djup. Fyllningen bestod av ett brunt till svart sandblandat kollager, något mer grått och sandigt mot anläggningens övre del. I anläggningen fanns enstaka stenar i storleken 0,05–0,1 meter.

Härd A1274

Härden var oval i plan, 1,5 x 1,15 meter i nord–sydlig riktning. Den hade en skålformad bottenprofil och var 0,3 meter djup (FIGUR 6). Övre delen av härdens fyllning bestod av gulbrun sand medan den undre delen var ett svart, koligt, något sandigt lager. I hela anläggningen låg tätt med skörbränd, eldpåverkad sten. Stenarna var 0,1–0,45 meter stora.

FIGUR 6. Härd A1274 ritad mot norr. 1: Gulbrun sand. 2: Svart, koligt något sandigt lager. 3: Gråbrun sand. 4: Underliggande grund, bestående av gulbrun sand. Skala 1:20.

Härd A1512

Härden var rund i plan, cirka 0,8 meter i diameter och 0,18 meter djup med skålformad botten. Fyllningen bestod av brun sand med kolinslag framförallt mot botten av anläggningen. Stenarna i fyllningen var 0,1–0,15 meter stora och låg över den mest kolrika delen av fyllningen.

Härd A1530

Anläggningen var rund i plan och 1,4 meter i diameter. Den hade en skålformad bottenprofil och var 0,28 meter djup (FIGUR 7). Övre halvan av fyllningen bestod av ett brunsvart kollager med inslag av sand. Mot botten av anläggningen var fyllningen svart och rik på kol. Även denna anläggning innehöll upp till 0,1 meter stora kolbitar. Enstaka stenar framkom i övre halvan av härden och dessa var 0,12–0,2 meter stora.

Kol samlades in för vedarts- och ^{14}C -analys (BILAGA 2 och 3). Vedartsanalysen visade att al och tall använts som bränsle i anläggningen. ^{14}C -analysen gav en datering till 120–260 e.Kr. (Ua-35985) det vill säga romersk järnålder.

De prover som samlades in för makrofossilanalys innehöll inget växtmaterial förutom kol (BILAGA 4).

FIGUR 7. Härd A1530, i profil. Härden daterades till romersk järnålder. Foto: Anna Kloö Andersson.

Härd A1550

Härden var rund i plan och 1 meter i diameter. Den hade en plan bottenprofil och var 0,18 meter djup. Fyllningen i härden bestod av brunsvart sand med rikligt av kol, förutom det understa, 0,04 meter tjocka lagret, som enbart bestod av kol. I fyllningen fanns också skörbränd sten i storleken 0,1–0,15 meter.

Härd A1570

Anläggningen var rund i plan och 1 meter i diameter. Djupet var 0,1 meter och bottenprofilen var plan. Fyllningen bestod av grå till brunsvart kolblandad sand och mot botten av härden fanns ett 0,04 meter tjockt kollager. Endast enstaka stenar fanns i anläggningen, dessa var 0,08–0,12 meter stora.

I härden samlades kol in för vedarts- samt ¹⁴C-analys (BILAGA 2 och 3). Vedartsanalysen visade att ek använts och eken har varit ett eftertraktat bränsle eftersom det ger mycket glöd. Vad gäller ¹⁴C-analysen kan eken däremot orsaka problem med hög egenålder. Den datering som analysen gav var 240–410 e.Kr. (Ua-35986) vilket är romersk järnålder mot övergången till folkvandringstid, men alltså med viss källkritik med tanke på ekens eventuellt höga egenåldern.

Det material som samlades in för makrofossilanalys innehöll inget växtmaterial förutom kol (BILAGA 4).

Kol- och sotfläckarna

På undersökningsytan fanns ett flertal kol och sotfläckar. För dessa redogörs inte närmare här. De kan ses inmätta i plan (FIGUR 5). Övervägande del av dessa var oregelbundna i plan och något diffusa i formen. Även bottenformen i profil var oregelbunden. Eventuellt handlar det om utplöjda härdar, men det troligaste är att det är spår efter den kolningsverksamhet som förekommit i området.

Mörkfärgningarna

Fem mörkfärgningar dokumenterades inom förundersökningsytan. Av dessa bör en, A1749, vara recent eftersom det stratigrafiskt gick att se att den grävts ner i den något koliga yta som fanns omkring och som tillhörde en av kolbottnarna (A1758).

Övriga fyra mörkfärgningar innehöll också något kol och de som var mindre i storlek, A1009, A1025 och A1056, kan eventuellt vara stolphål.

A1708 var oval och 1,1 x 0,7 meter i öst–västlig riktning. Den hade skålformad profil och var 0,3 meter djup. Fyllningen bestod av omväxlande brun, mörkbrun och gul sand med inslag av sotfläckar och små kolbitar. Enstaka skörbrända, sotiga stenar, 0,05–0,1 meter, fanns också i fyllningen.

Kokgropen

Den anläggning som tolkats som kokgrop, A1362, var oval i plan och 0,7 x 0,4 meter i nord-sydlig riktning. Den hade en u-formad, något oregelbunden bottenprofil och var 0,3 meter djup. Kokgropen innehöll rikligt med skörbränd och sotig sten (FIGUR 8). Fyllningen bestod av ljusbrun, något grå sand, ställvis med mörkare partier. I anläggningens topp fanns ett 0,04–0,08 meter tjockt lager med mer humös mörkbrun, till svart sand.

Runt anläggningen i plan kunde fem störhål ses. Dessa var 0,04–0,07 meter i diameter och 0,05 meter djupa. Det kan vara spår efter en ställning eller upphängningsanordning.

Kolningsgroparna

Det var två anläggningar inom förundersökningsområdet som tolkades som kolningsgropar, A979 och A1590.

Kolningsgropar har använts för kolning i en grop i marken, där ved brändes med begränsad tillgång på syre. De finns i olika former - runda, ovala och fyrkantiga och har använts från järnålder till tidigt 1900-tal (Hennius m.fl. 2005). De som påträffades i Tahe var något ovala.

Kolningsgrop A979

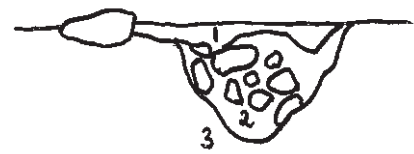
I plan var kolningsgropen något oval, 1,1 x 1 meter i nord-sydlig riktning. Den hade plan bottenprofil och var 0,4 meter djup. Fyllningen bestod överst av ett brunt till svart något sandblandat kol-lager. Nedre delen av anläggningen bestod övervägande av kol, var svart och något fetare. Ingen sten fanns i gropen.

Det kol som sändes in för vedartsanalys visade att tall hade använts som material i anläggningen (BILAGA 2). För att undvika problemet med hög egenålder användes de barkbitar som framkom för att genomföra ¹⁴C-analysen. Dateringen med hjälp av ¹⁴C-analys gav en datering till 80–250 e.Kr. (Ua-35987) det vill säga romersk järnålder (BILAGA 3).

Makrofossilanalysen av den här anläggningen gav till skillnad från tidigare nämnda ett relativt rikt växtmaterial och förutom detta innehöll den förkolnat ris och kvistar (BILAGA 4). Växtdelarna som framkom var svinmålla, snärjmåra, revsmörblomma, åkerspergel, grässtjärneblomma, vitklöver och veronika. Växterna pekar mot en ogräs- och betesmarksflora och ger på det viset en antydning om miljön på platsen även om det inte säger något säkert om anläggningens funktion.

Kolningsgrop A1590

Av den här anläggningen fanns inte lika mycket bevarat som av A979, den har dock efter utseende, form och fyllning tolkats som en kolningsgrop. Den var oval till något oregelbunden i plan och 1,5 x 1,2 meter i nord-sydlig riktning. Anläggningen hade en plan

FIGUR 8. Kokgrop A1362, i profil ritad mot väster. 1: Mörkbrun till svart, humös sand. 2: Ljusbrun till grå sand, ställvis med mörkare partier. 3: Underliggande grund. Rödbrun sand med inslag av grus. Skala 1:20.

FIGUR 9. Östra delen av kolningsgropen, A979. Foto: Sead Pilav.

bottenprofil och var 0,25 meter djup. I botten fanns ett brunt till mörkbrunt något sandigt lager med rikligt med kol. I övre delen fanns ett svart kollager. Gropen innehöll ingen sten.

Kolbottnarna

Resterna efter två kolbottnar av resmilor påträffades i förundersökningsområdet, A1395 och A1758. Av dessa undersöktes A1395 närmare medan A1758 endast dokumenterades i plan och mättes in. Den sistnämnda kan eventuellt vara rest av en liggmila med tanke på dess form, men eftersom den låg i undersökningsområdets allra nordligaste del kunde inte hela anläggningen schaktas fram (FIGUR 5).

Arbetet med framställning av kol tillhörde ett av de mest omfattande när det gällde metallhantering. Framställningen av ett ton järn krävde fem ton kol (Hennius m.fl. 2005) och därför är lämningarna av just kolningsanläggningar mycket vanliga runt masugnar.

FIGUR 10. Rester efter en kolbotten, A1395. Foto: Anna Ödeén.

Kolbotten A1395

Anläggningen var rund och 16 meter i diameter. Det var endast själva diket omkring kolbotten som var bevarat, resten av anläggningen var bortodlad. Diket var 1–1,5 meter brett och bestod av ett svart kollager (FIGUR 10). Djupet på rännan varierade mellan 0,08 och 0,14 meter. På något enstaka ställe var den 0,2 meter djupt. Under kollagret låg ett brunsvart flammigt lager med kol och sand.

Prover för vedartsanalys samlades in i diket vilken visade att gran och tall använts för kolning i milan (BILAGA 2). Det är också de trädslag som främst har använts i kolmilor.

I samband med schaktning vid kolbotten påträffades en slaggbit (F1).

Tolkning

Röjningsrösen

Det var sex röjningsrösen som mättes in i plan under den kompletterande utredningen i skogspartiet.

Ett av dessa (röjningsröse 1) snittades med hjälp av maskin och ritades i profil, men endast ett lager kunde iakttas i röjningsrösets profilvägg. Inte heller olika faser i hur stenarna lagts i anläggningen kunde ses. Detta kan tyda på en odlingsfas. Röjningsrösen tolkades som tillhöriga sen historisk tid.

Boplatsen

Målsättningen med undersökningen var att försöka ta reda på varför det fanns en förtätning av härdar på den yta som undersöktes samt att studera härdarna närmare och försöka utröna vad de använts till. De anläggningar som hör till de boplatsindikerande var härdar, mörkfärgningar och en kokgrop.

Inga stolphål påträffades. Eventuellt kan, som tidigare nämnts, tre av mörkfärgningarna vara botten av stolphål men det fanns inga tendenser till huskonstruktioner på den undersökta ytan. Däremot är det troligt att det finns lämningar av hus i närheten med tanke på anläggningstätheten.

Samtliga härdar, mörkfärgningar samt kokgropen dokumenterades.

Härdarna

Det fanns genomgående sten i härdarna, ett par av dem innehöll sten som var upp till 0,2 och 0,3 meter och i en härd fanns en 0,45 meter stor sten. Av härdarna var alla utom en nedgrävd och de innehöll rikligt med kol. Vedartsanalysen visar på användning av framförallt al och ek. Dessa trädslag har båda den egenskapen att de bildar mycket glöd. Det är troligt att det rör sig om härdar med i stort sett samma användningsområde.

Nedgrävningen och stenen ger tillsammans intryck av att man vinnlagt sig om att få en härd som brinner intensivt och som också håller kvar värmen och glöden en lång tid. Härdar med dessa egenskaper tolkas ofta som anläggningar för matlagning, men kan givetvis också ha använts för andra aktiviteter. Detta motsägs dock något av de stora kolbitar som hittades i två av anläggningarna (A917 och A1530), vilket istället bör visa på att elden inte fått brinna ut ordentligt. Jens Heimdahl tolkar inte härdarna som anläggningar för matlagning eftersom det normalt påträffas brända matrester i dessa. Han tror heller inte att de använts för rökning eller tjärframställning (BILAGA 4).

De stora kolbitarna i härdarna och det faktum att de är nedgrävda skulle kunna peka mot en kolningsanläggning, men stenen som finns i anläggningen talat mot detta.

Det som påträffades i makrofossilanalysen var tyvärr inte så mycket, endast en härd (A938) visade sig ha bevarat växtmaterial, förutom kol. De förkolnade klumparna som påträffades i anläggningen kan vara både matrester och restmaterial från någon form av hantverk. Förutom detta innehöll härdens granbarr och ett frö från stallört (BILAGA 4).

Dateringen av härdarna höll sig inom en relativt sammanhållen tidsperiod – tre var från romersk järnålder och den fjärde från romersk järnålder mot övergången till folkvandringstid, se vidare under avsnittet ”Resultat”. Vi kan alltså se att det är en yta som har varit brukad under perioden 100–500 e.Kr. med en koncentration kring cirka 250–300 e.Kr.

Tyvärr kommer vi inte härdarnas användningsområde närmare. Det kan vara anläggningar som brukats för matlagning eller för någon form av hantverk. Det fanns inte några spår av huskonstruktioner på platsen, något som ett par av frågeställningarna var riktade mot. Däremot kunde ett likartat mönster i anläggningarnas brukningstid och morfologi konstateras på båda ytorna.

Kolningsanläggningarna

Kolet har genom järnåldern och fram till historisk tid varit avgörande för järnframställningen. Som tidigare nämnts har det i socknarna Sandseryd, Månsarp och Barnarp tidigare registrerats ett stort antal järnframställningsplatser och kolningsanläggningar. Dessa visar på en omfattande järnproduktion i södra Vätterbygden från 900-talet och några hundra år framåt (Thålin-Bergman 1985).

Det finns två typer av kolningsanläggningar från förundersökningsområdet – kolningsgropar och rester efter kolbottnar av resmilor. En av dessa kan eventuellt vara en liggmila. Dessa anläggningar hör med största sannolikhet samman med den omfattande järnproduktion som fanns i området, vilket också var en av frågeställningarna inför förundersökningen.

Kolbottnarna

Kolbottnarna på förundersökningsområdet har inte daterats men vi vet att resmilor likt dessa har använts från sent 1500-tal fram till tidigt 1900-tal (Hennius m.fl. 2005). Under 1600-talet etablerades flera hyttor i området runt Tahe exempelvis Sandseryd, Månsarp Norra och Södra samt Morbro och Kråkebo i Barnarps socken. I Taberg inrättades en ny masugn år 1605 (Tählin-Bergman 1985). Där fanns alltså ursprungligen en äldre anläggning. Det bör vara till någon av dessa hyttor som kolet från kolbottnarna på fastigheten Tahe 1:4 fraktades. Kol är skört och skakas lätt sönder, därför bör kolningen inte ske mer än ett par mil från avlämningsplatsen (Hennius 2005).

I kolbotten A1395, påträffades en slaggbit (F1).

Kolningsgroparna

Kolningsgroparna brukar räknas till den äldsta formen av anläggning för framställning av kol.

En av de kolningsgropar som undersöktes under föreliggande förundersökning (A979) daterades till 80–250 e.Kr., det vill säga romersk järnålder. Kolet kan ha använts för framställning av järn, det som kallas blästbruk, eller för smidesverksamhet. Det är troligt att det rör sig om tillverkning av kol i mindre skala och att järnframställningsplatsen eller platsen för smidet ligger i närheten. Den makrofossilanalys som gjordes av material från A979 visade på växtmaterial som hör hemma på äng och betesmark. Troligen har platsen utnyttjats för detta efter att kolningsgroparna slutade användas och växtmaterialet har trampats ner i gropen av betande djur.

Att härdarna indikerar en boplats utesluter inte att det funnits både järnframställning och smide i deras närhet. Under undersökningar i Öggestorp, cirka 1,5 mil öster om Jönköping, påträffades både järnframställningsugnar och och trolig smedja i utkanten av en boplats (Kristensson 2007).

Samtida järnframställningsplatser i närheten

Det finns två järnframställningsugnar som är undersökta i Barnarps socken, RAÄ 147 och 149, och som är daterade till romersk järnålder samt förromersk–romersk järnålder (Kristensson 2007 och där anförd litteratur). Ett flertal järnframställningsplatser är undersökta i Sandseryds socken, men har något yngre dateringar, vendeltid till tidig medeltid.

Fynd

Endast ett fynd tillvaratogs i samband med föreliggande undersökningar, en bit slagg, F1. Den får betraktas som lösfynd men framkom i samband med schaktning vid en av kolbottnarna, A1395.

Sammanfattning

Med anledning av Jönköpings kommuns planer att bygga bostäder på fastigheten Tahe 1:4, i Månsarps socken genomfördes en arkeologisk förundersökning av bopplatsen RAÄ 214 samt en kompletterande utredning. Den arkeologiska förundersökningen har diarienummer 107/07 och utredningen 152/07.

Utredningen genomfördes på en platå i ett skogsparti, där det fanns sedan tidigare kända, men ej registrerade, röjningsrösen. Sex röjningsrösen samt en stenmur konstaterades. Anläggningarna tolkades som tillhöriga sen historisk tid.

Under förundersökningen av bopplatsen RAÄ 214 framkom drygt 40 anläggningar, varav hälften var kol- och sotfläckar. Men även bopplatsindikerande anläggningar som härdar, mörkfärgningar samt en kokgrop påträffades. Fyra av härdarna daterades och hörde alla hemma i tidsspannet 120–540 e.Kr.

Förutom detta påträffades också kolningsanläggningar både från förhistorisk och historisk tid i form av två kolningsgropar samt två kolbottnar från resmilor. Den av kolningsgroparna som analyserades daterades till 80–250 e.Kr.

Åtgärdsförslag

Jönköpings läns museum anser inte att området kräver fler antikvariska insatser. Länsstyrelsen beslutar om vidare åtgärder.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:	431-2894-07 och 431-6009-07
Jönköpings läns museums dnr:	Dnr 107/07 och 152/07
Beställare:	Tekniska kontoret, Jönköpings kommun
Rapportansvarig:	Anna Ödeén
Fältansvarig:	Anna Kloö Andersson
Fältpersonal:	Anna Kloö Andersson, Sead Pilav och Anna Ödeén
Teknisk inmätning:	Anna Kloö Andersson
Fältarbetstid:	2007-05-21–2007-06-01
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Jönköpings kommun
Socken:	Månsarps socken
Fastighetsbeteckning:	Tahe 1:4
Belägenhet:	Ekonomiska kartans blad Taberg 6D 9j
Koordinater:	107/07 X:6396250 Y:1398870 152/07 X:6396020 Y:1398710
Undersökningsyta:	107/07 21 200 m ² 152/07 13 700 m ²
Fornlämningsnummer:	RAÄ 214
Fornlämningstyp:	Boplats, fossil åker och kolningsanläggningar
Tidsperiod:	Järnålder och historisk tid
Fynd nr:	1
Tidigare undersökningar:	Dnr 306/06, arkeologisk utredning

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

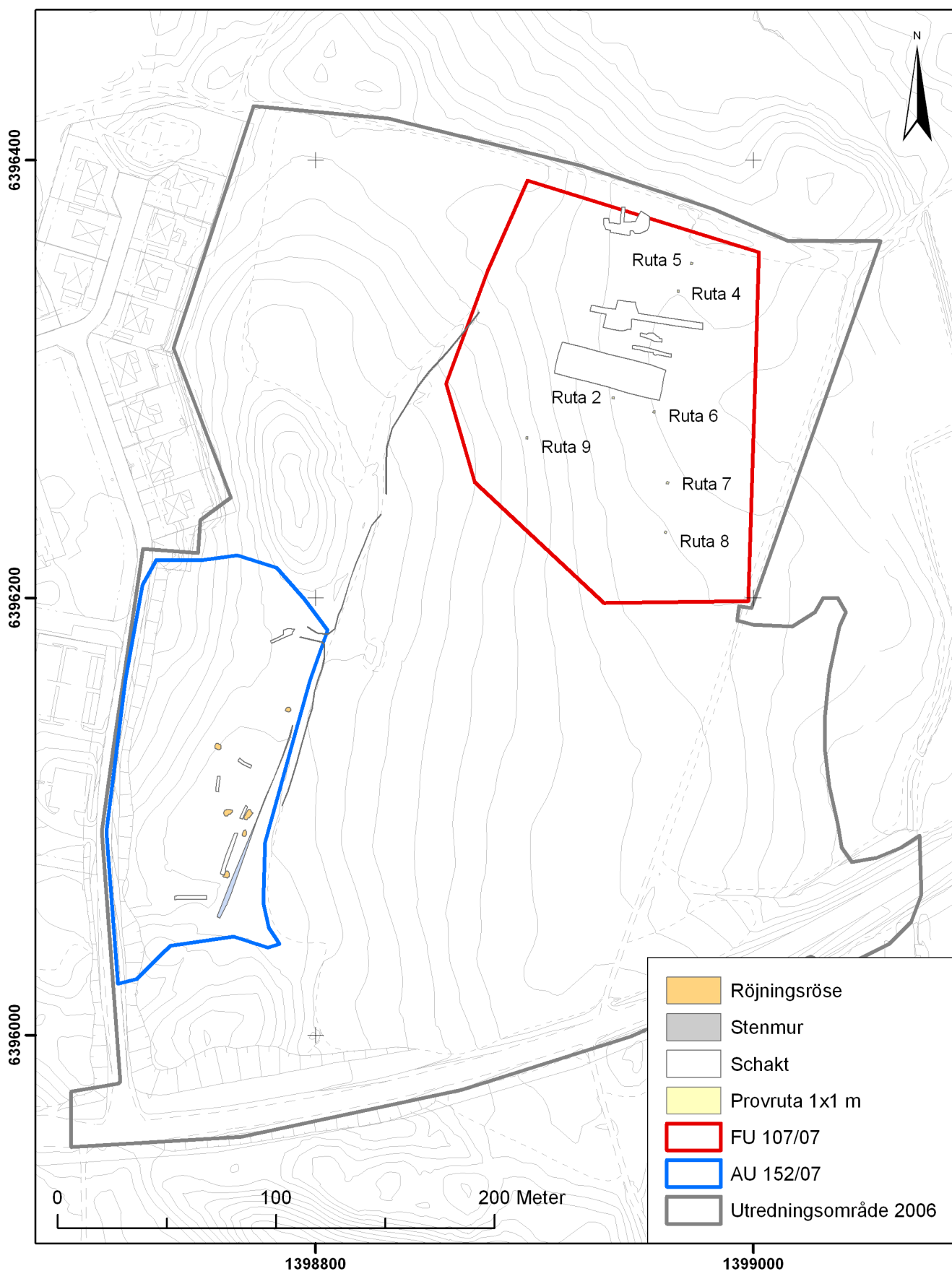
Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J. 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum. LXXVII. Jönköping.
- Hennius, A., Svensson, J., Ölund, A. & Göthberg, H. 2005. *Kol och tjära - arkeologi i norra Upplands skogsmarker. Undersökningar för E4. Vendel, Tierp och Tolfä socknar. Uppland*. Rapport 2005:02, avdelningen för arkeologiska undersökningar. Upplandsmuseet. Uppsala.
- Kloo Andersson, A. 2007. *Arkeologisk utredning. Härdar i Taberg. Inför villabyggnation på Taber 1:4*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2007:01. Jönköping.
- Kristensson, A. 2007. Tidig järnhantering i södra Vätterbygden. Häggström, L. (red). *Öggestorp och Rogberga. Vägar till småländsk förhistoria*. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Löthman, L. & Varenius, B. 1987. Förhistorien. Yngre järnålder 400–1050 e.Kr. Lågteknisk järnframställning i Tabergsområdet. *Jönköpings läns historia*. Småländska kulturbilder 1986–1987. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- SGU. 1989a. *Karta över känslighet för infiltration av föroreningar i Jönköpings län*. Sveriges geologiska undersökningar. Ser Ah nr 11, Specialkarta.
- SGU. 1989b. *Karta över berggrunden i Jönköpings län*. Sveriges geologiska undersökningar, Rapport och meddelanden nr 50, Ser Ah nr 11, Specialkarta.
- Thålin-Bergman, L. 1985. Den äldsta järnhanteringen inom Tabergs bergslag. *Småländska kulturbilder. 1985*. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum LVII. Jönköping.

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. Jönköping.

Översikt över schakten och provrutorna från förundersökningen 107/07 samt den kompletterande utredningen 152/07.

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0811

Vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Månsarps sn. Tahe 1:4.

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29

Bankgiro:
5713-0460
E-post: vedlab@telia.com

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0811

2008-02-19

Vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Månsarps sn. Tahe 1:4.

Uppdragsgivare: Anna Kloo Andersson/Jönköpings läns museum

Arbetet omfattar fem kolprover från en förundersökning. I området fanns både förhistoriska och historiska lämningar.

Proverna från kolbotten och kolgrop innehåller kol av barrträd som är de trädslag som oftast använts vid kolning. Åtminstone när stora mängder kolades för framställning av kol till järnhantverk. I härdarna återfinns även kol av al och ek, två trädslag som alltid varit attraktiva som bränsle då de bildar rikligt med glöd. Glöd var många gånger mer användbart än själva lågorna.

Inför datering får ni räkna med att proverna 2AH 1570 med ek kan ge upphov till hög egenålder medan de två andra proverna från härdar bör ge säkra dateringar.

Provet från 2AH 979 innehåller tallkol och troligtvis tallbark. Jag plockade ut barken till datering. Förhoppningsvis kommer även detta att ge en bra datering.

Analysresultat

Anl.	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
2AH 938	Härd	144.9g	49.1g 18 bitar	18 bitar al	Al 1.6g	
2AH1530	Härd	239.9g	0.9g 6 bitar	3 bitar al 3 bitar tall	Al 52mg	
2AH 1570	Härd	211,5g	0.6g 4 bitar	4 bitar ek	Ek 222mg	
2AB 1395	Kolbotten	11,8g	9,3g 4 bitar	1 bit gran 3 bitar tall	-	
2AH 979	Kolgrop	312,8g	1,0g 4 bitar	1 bit tall 3 bitar bark/ näver	Bark/ Näver 140mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Al Gråal Klibbal	<i>Alnus sp.</i> <i>Alnus in-</i> <i>cana</i> <i>Alnus glu-</i> <i>tinosa</i>	120 år	Klibbalen är starkt knuten till vattendrag. Gråalen är mer anpassningsbar	Motståndskraftigt mot fukt. Brinner lugnt.	Klibbalen invandrade söderifrån ca 5000 f.Kr. Gråalen kom ungefär samtidigt med granen och samma väg som denna.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
Gran	<i>Picea abies</i>	350 år	Trivs på näringsrika jordar. Tål beskuggning bra och konkurrerar därför lätt ut andra arter	Lätt och lös men ganska seg ved. Ofta rakvuxen. Ganska motståndskraftig mot röta. Stolpar golvbrädor störrar lie-skaft, korgar	Bark till taktäckning. Granbarr till kreatursfoder
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärblöss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2008-06-13

Anna Kloo Andersson
Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 JÖNKÖPING

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Månsarps sn, Småland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns, det tvättade och intorkade materialet surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytiskreaktion.

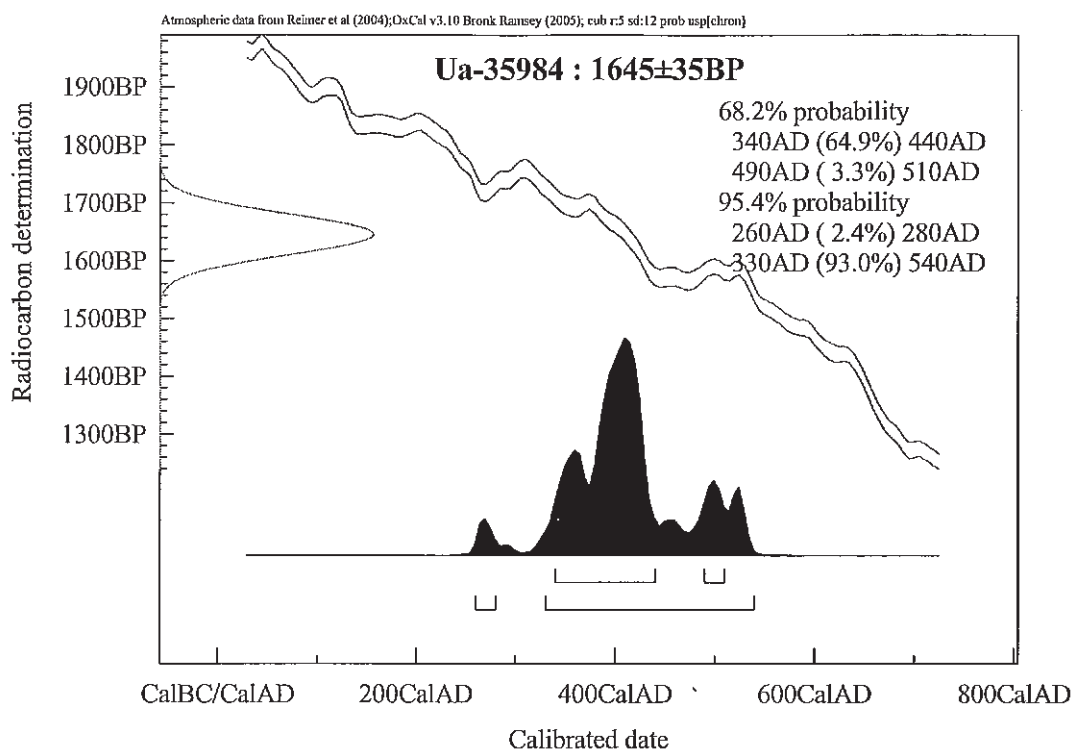
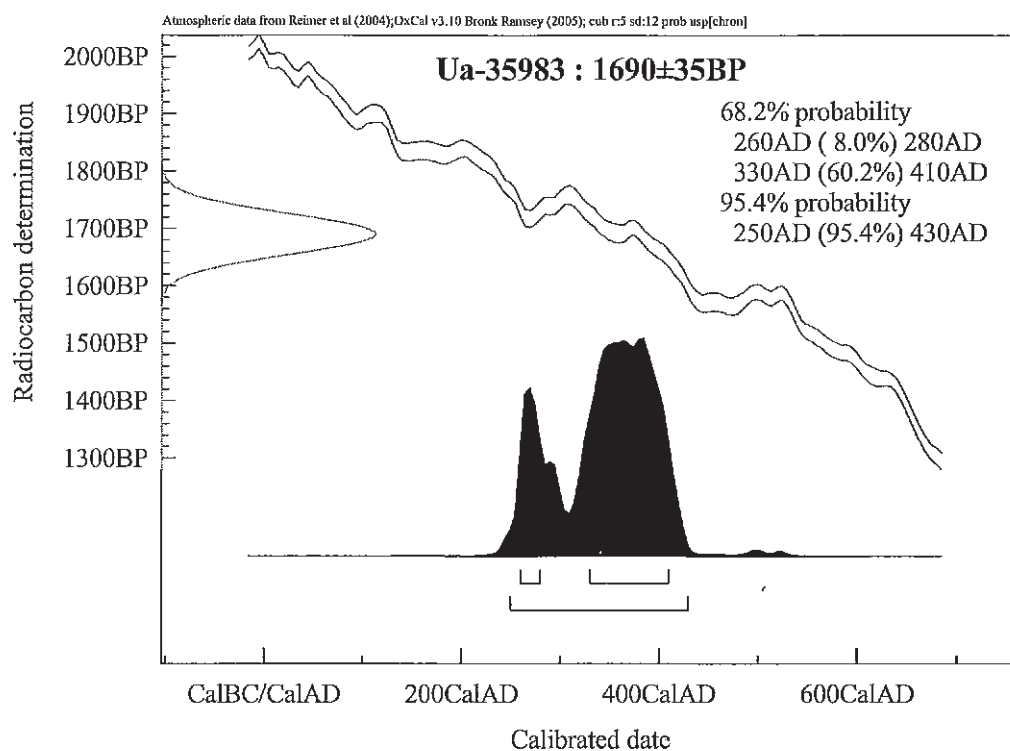
I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

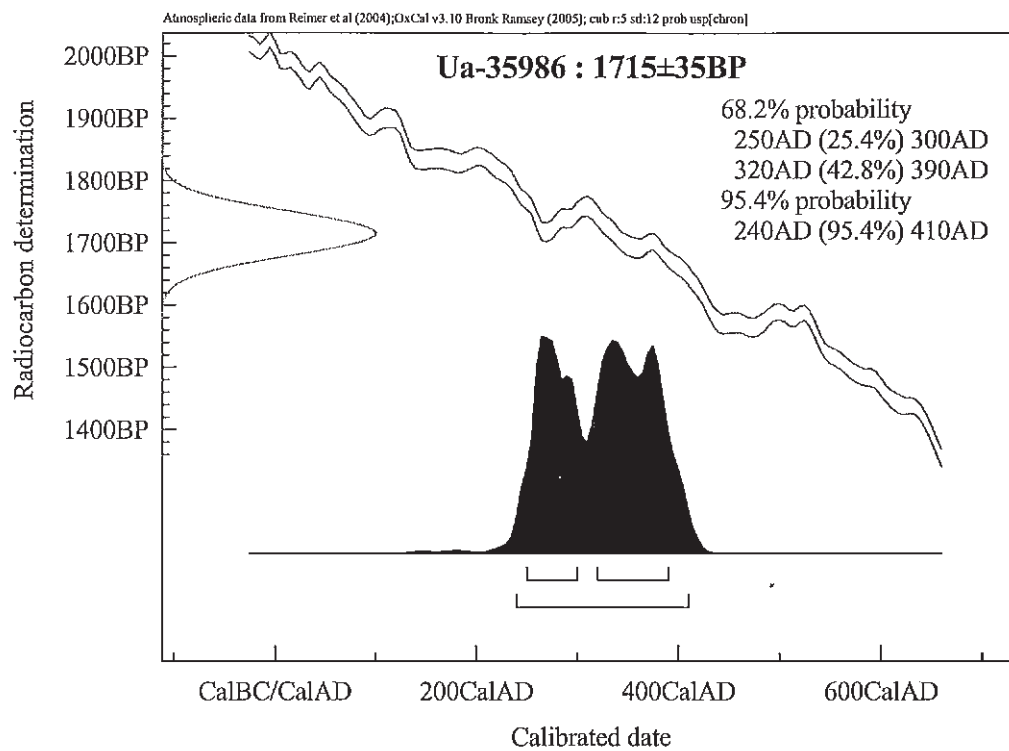
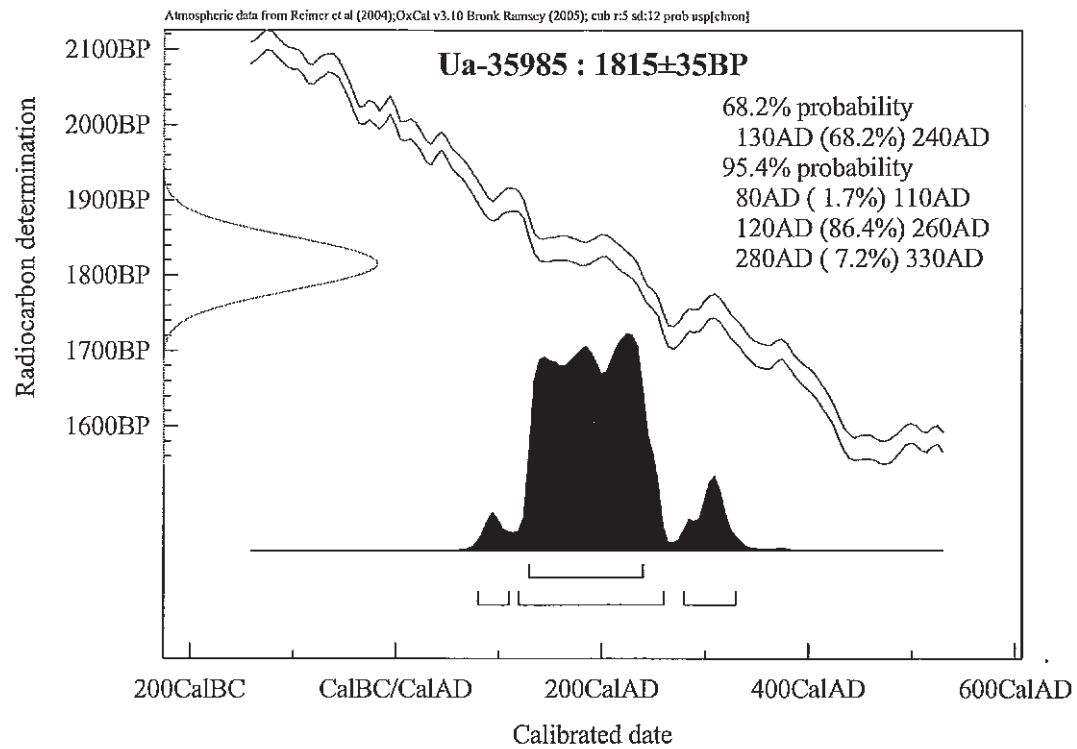
RESULTAT

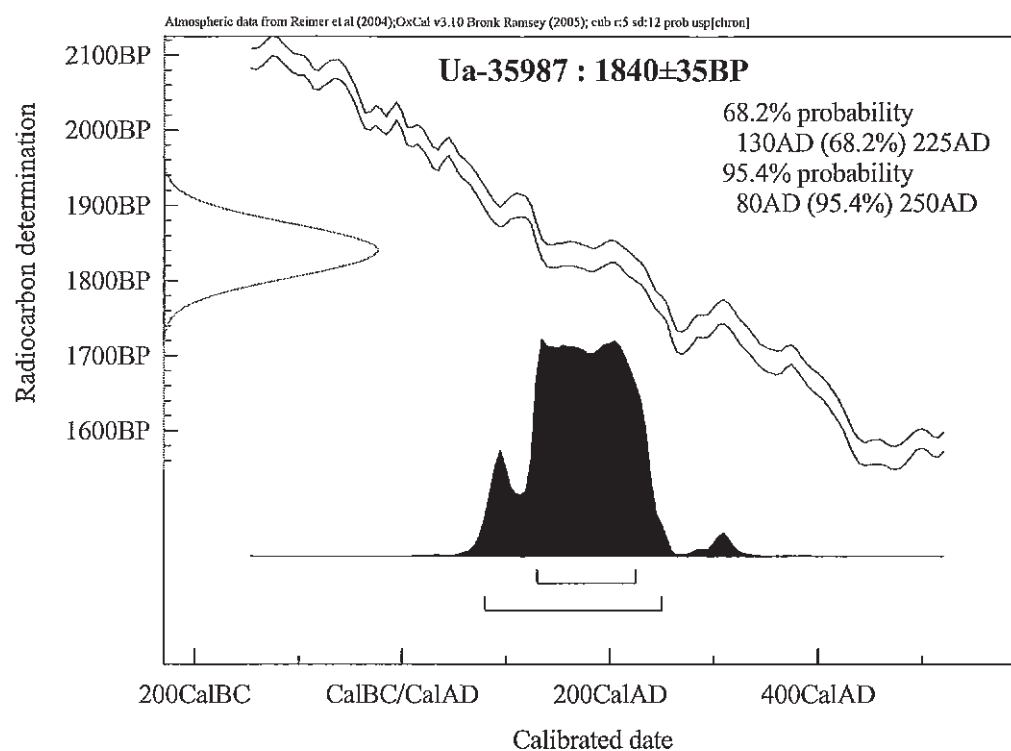
Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C} \text{ ‰ PDB}$	^{14}C ålder BP
Ua-35983	Dnr 107/07 Tahe 2AH 917	-27,3	1 690 $\pm$ 35
Ua-35984	Dnr 107/07 Tahe 2AH 938	-27,1	1 645 $\pm$ 35
Ua-35985	Dnr 107/07 Tahe 2AH 1530	-27,1	1 815 $\pm$ 35
Ua-35986	Dnr 107/07 Tahe 2AH 1570	-26,7	1 715 $\pm$ 35
Ua-35987	Dnr 107/07 Tahe 2AK 979	-27,5	1 840 $\pm$ 35

Med vänlig hälsning

Göran Possnert/Maud Söderman

Makroskopisk analys av jordprov från Tahe, Månsarps sn, Jönköpings län

Jens Heimdahl, Riksantikvarieämbetet, UV Mitt, 2008-06-19

Syfte och bakgrund

Under utgrävningarna av spår efter härdar och gropar i Tahe, Månsarps sn, togs jordprover från fyra härdar och en grop. Proverna har analyserats med avseende på makroskopiskt innehåll i syfte att försöka förstå dessa anläggningars funktion.

Metod

Provtagningen genomfördes av arkeologerna på plats under grävningen. Proverna innehöll 2 dm³ jord (torrvolum) och förvarades i tillslutna plastpåsar. Flotation och våtsiktning skedde enligt metod beskriven av Wasylikowa (1986). Det finare minerogena materialet samt förkolnade och färska växtrester dekanterades under kontinuerlig vattentillförsel och våtsiktades i 0,25 millimeters maskvidd. Den kvarvarande resten av minerogent material våtsiktades och genomsöktes efter artefakter. Efter floteringen samlades provet upp och förvarades i vatten till dess de analyserades. Identifieringen av materialet skedde under ett stereomikroskop med 7-100 gångers förstoring. I samband med bestämningarna utnyttjades litteratur (se referenslista) samt referenssamlingar av recenta fröer. Den makroskopiska analysen har främst behandlat växtmakrofossil men även annat makroskopiskt material som framkommit i floteringen har behandlats.

Källkritiska aspekter på materialet

Satliga prover innehöll färska (recenta) växtrester, framför allt rottrådar och fröer. Alla jord karaktäriserades av s.k. ”smulstruktur” (*crumb-microstructure*) som uppstår när daggmaskar är, eller har varit aktiva i jorden. Kokonger av daggmask hittades också i samtliga prover. Detta visar att materialet som helhet är att betrakta som omrört till följd av biologisk aktivitet (bioturberat) och färskt biologiskt material har förts ner och blandats med de äldre arkeologiska lämningarna. Samtliga proverna är alltså tagna i en aktiv biologisk markhorisont och stratigrafien består av lager och äldre markhorisonter (inkluderande tramphorisonter, ploghorisonter och brunjordar) vars kontakter blivit diffusa till följd av denna omrörning (jmf. Heimdahl 2004 & 2005). Material från de olika lagren kan sålunda ha blandats efter det att det avsatts (postdepositionellt) men i begränsad utsträckning. Större partiklar har sannolikt rubbats mindre än mindre partiklar till följd av maskarnas förmåga.

På grund av denna bioturbation är det endast rimligt att knyta förkolnat material till de arkeologiska

lämningarna (undantaget benmaterial som ibland förekommer utan att vara brandpåverkat). Även ickeförkolnade växtmakrofossil hittades i proverna, men även om vissa av dessa växtrester skulle kunna vara spår efter äldre växtsamhällen kan de inte särskiljas från de yngre växtresterna i den moderna fröbanken och därför togs ingen hänsyn till detta material.

Alla växtrester som utsatts för brand eller hetta bevaras inte genom förkolning, detta gäller framförallt fröer med stort fettinnehåll eller ömtålig struktur (t.ex. flockblomstriga växter). Fröer och frukter som bevaras genom förkolning har ofta en liten kvot i förhållandet yta/volym (ex. sädeskorn) eller hårda skal (ex. mällor). Av detta följer att växtmaterialet som bevarats genom förkolning bara representerar en liten del av de växter som ursprungligen utsatts för hetta/brand.

Provernans innehåll

I bifogade tabell har en del av materialet (det som inte är förkolnade fröer och frukter) kvantifierats enligt en grov, relativ skala som markerats i gråskala, där ljusgrått innebär förekomst av enstaka (ca 1-10) fragment i hela provet. mörkgrått innebär att materialet är vanligt – att det hittas i de flesta delprover genomletningar som genomsöks. Svart innebär att materialet dominerar provet och man hittar det var man än tittar.

Resultat

Tahe		Kontext				
Jens Heimdahl		2AH	917	938	979	1530 1570
2008-06-19		PM	1304	1307	1313	1549
Övrig anmärkning						
Förkolnad växtvävnad	Träkol					
	Kvistfragment					
	Granbarr					
	Örtdelar, strån och blad					
Övrigt förkolnat mtrl.	Oidentifierade klumpar					
Oförkolnat material	Rötter					
	Oförkolnade fröer					
Anemalia	Daggmaskkokonger och puppor					
Förkolnade frön och frukter						
Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album</i> -typ				11	
Snärjmåra	<i>Galium aparine</i>				2	
Stallört	<i>Ononis arvensis</i>		1			
Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>				1	
Åkerspergel	<i>Spergula arvensis</i>				2	
Grässtjärneblomma	<i>Stelaria graminea</i>				1	
Vitklöver	<i>Trifolium cf. repens</i>				1	
Veronika (ospec.)	<i>Veronica</i> sp.				2	

Diskussion

Ur arkeobotanisk analysynpunkt är det makroskopiska innehållet i jordproverna fattigt; två av de fem analyserade proverna innehöll spår av förkolnade frukter/fröer. I de flesta prover var träkol det enda

material som specifikt kan knytas till den äldre aktiviteten på platsen. Det finns inga spår av grövre organiskt material (som träflis etc.) som skulle kunna indikera att maken störts genom grävning etc. på senare tid.

Härd 917, 1530 och 1570

Proverna från härdarna innehöll nästan inget arkeobotaniskt material som kunde identifieras till art, med undantag för ett frö av stallört i härd 938, som också innehöll en del annat material som motiverar en separat diskussion om denna anläggning. Träkolet i de övriga tre härdarna var välbevarat och förekom i stora (upp till decimeterstora) fragment. Utifrån innehållet går det inte säkert att säga något om deras funktion, men det är fullt möjligt att de haft samma syfte och funktion, oavsett om de existerat synkront, eller om det är en och samma aktivitet som återkommit i området i flera omgångar och stundom gett upphov till en ny anläggning. Vi kan anta att funktionen varit en annan än matberedning, då en sådan aktivitet normalt lämnar spår i form av brända matrester. Detta är naturligtvis inget bevis mot matlagning, men eftersom vi normalt sett hittar mycket rika spår från detta när det förekommer betraktar jag det som sannolikt att groparna inte använts för detta ändamål. Inte heller tror jag att de använts för rökning, eftersom detta borde ha lämnat spår i form av rökskapande material, t.ex. enris. Likaså bör vi kunna utesluta tjärframställning då en sådan aktivitet normalt lämnar säregna kolfragment efter sig. De stora kolbitarna i härdresterna är anmärkningsvärda. Förekomsten ger intrycket att eldarna inte fått brinna ut, utan att förbränningen avbrutits. Sådant brukar dock lämna spår i form av ofullständigt förbränd ved, vilket inte hittats i detta fall. Kan de vara rester av använt kol från någon av de närliggande milorna?

Härd 938

Innehållet i denna härd skiljer sig åt från innehållet i de övriga härdarna genom enstaka förkolnade örtdeklar – varav ett frö, granbarr, och förkolnade oidentifierade klumpar. Att förkolnade örtdeklar bevaras i härdar förekommer ibland, men är inte allmänt. De är tecken på att åtminstone delar av härderna inte uppnått så hög temperatur. I detta fall är dessa fragment så få att det inte är lönt att göra någon tolkning utifrån dem. Däremot är det anmärkningsvärt att det i samma härd förekommer förkolnade klumpar som inte kan identifieras genom sin form. Det kan t.ex. röra sig om matrester, eller restmaterial från något hantverk.

Kolgrop 979

Detta prov sticker ut från de övriga genom sitt innehåll av förkolnat ris och kvistar och en hel del örtfragment och fröer, främst från ogräs- och betesmarksflora. Sammansättningen och sammanhanget är svårtydligt. Innehållet avslöjar inget säkert om anläggningens funktion men ger en antydning om miljön på platsen. Kanske har miljön på platsen vid branden varit av betesmarkstyp med trampade partier med ogräsflora. Eller så kommer ängsväxterna (vitklöver, veronika och grässtjärneblomma) från dynga från djur som hållits i det ogräsbevuxna området.

Referenser

- Anderberg, A.-L. 1994: *Atlas of seeds. Part 4. Resedaceae-Umbelliferae*. Naturhistoriska Riksmuseet. Stockholm
- Beijerinck, W., 1947: *Zadenatlas der Nederlandsche Flora*. Amsterdam

- Berggren, G. 1969. *Atlas of seeds. Part 2. Cyperaceae*. Naturvetenskapliga Forskningsrådet, Stockholm.
- Berggren, G. 1981: *Atlas of seeds. Part 3. Salicaceae-Cruciferae*. Naturvetenskapliga Forskningsrådet, Stockholm
- Heimdahl, J., 2004: Ögonblick och kontinuitet – Horisontbegreppets användbarhet inom kulturlagerstratigrafi. *META* 04:2. s. 65-74
- Heimdahl, J., 2005: *Urbanised Nature in the Past – Site formation and Environmental Developement in Two Swedish Towns AD 1200-1800*. Thesis in Quaternary Geology, Stockholms universitet
- Wasylikowa, K., 1986: Analysis of fossil fruits and seeds. I Berglund, B. E. (ed.): *Handbook of Holocene Palaeoecology and Palaeohydrology*. John Wiley & Sons Ltd. 571-590

Spår efter en boplats, kolning, odling och betesmark. Fastigheten Tahe 1:4 har genom århundradena använts för flera olika aktiviteter. Men kanske är det kolningen, där en av dateringarna sträcker sig tillbaka till romersk järnålder, som ger området dess karaktär.